

RAQAMLI PLATFORMALARNI O'RGANISHDA JAHON ILMIY TADJIRIBASI

Mustafakulov O'ktam Ungboyevich

Kadrlar malakasini oshirish va statistik tadqiqotlar instituti

Tayanch doktoranti PhD www.uktambek.uz@mail.ru

Annotatsiya: *Ushbu o'zgarishlar barchani mavjud biznes modellariga va asosiy bozor ishtirokchilari o'rtasidagi munosabatlar jarayoniga ta'sir qiladi. Shaxslararo va ishbilarmonlik aloqalarining mavjud texnologik imkoniyatlari, xizmat ko'rsatish darajasiga va talab qilinadigan xizmatlarni taqdim etish tezligiga talablarning ortib borishi biznesni tashkillashtirish yondashuvlarini tubdan o'zgartirish zarurligini ko'rsatmoqda.*

Shu sababli raqamli platformalardan foydalanishda jarayonida jahon tajribasidan foydalanishimiz muhim va iqtisodiyotni raqamlashtirish yo'nalishlarining asosiylaridan biridir.

Bu yo'nalish xo'jalik subektlari o'rtasida samarali aloqalarni yaratish, vaqtinchalik, hududiy va til bilish to'siqlarini bartaraf etish, biznes jarayonlarini samaradorligi va raqobat bardoshligini oshirish imkonini beradi.

Bunday raqamli platformalar o'z o'rnida milliy bozorimizning ham kengayishiga sharoit yaratib beradi.

Kalit so'zlar: *Raqamli iqtisodiyot; raqamlashtirish; raqamli platforma; raqamli xizmatlar; korxonalar; innovatsiya; onlayn platformalar; elektron tijorat.*

ИЗУЧЕНИЕ МИРОВОГО ОПЫТА СОЗДАНИЯ ЦИФРОВЫХ ПЛАТФОРМ

Аннотация: *Условия ведения бизнеса в современном мире быстро меняются.*

Эти изменения затрагивают все существующие бизнес-модели и процесс взаимоотношений между основными участниками рынка.

Существующие технологические возможности межличностного и делового общения, повышенные требования к уровню обслуживания и скорости предоставления востребованных услуг свидетельствуют о необходимости коренного изменения подходов к организации бизнеса.

Поэтому использование мирового опыта в использовании цифровых платформ является важным и одним из основных направлений цифровизации экономики.

Это направление ферма создание эффективных коммуникаций между субъектами, устранение временных, территориальных и языковых барьеров, повышение эффективности и конкурентно способности бизнес-процессов. Такие цифровые платформы будут способствовать расширению нашего национального рынка.

Ключевые слова: *Цифровая экономика; оцифровка; цифровая платформа; цифровые услуги; предприятия; инновации; онлайн-платформы; Электронная коммерция.*

STUDYING THE WORLD EXPERIENCE OF CREATING DIGITAL PLATFORMS

Abstract: *Business conditions in the modern world are changing rapidly.*

These changes affect all existing business models and the process of mutual relations between the main market participants.

The existing technological capabilities of interpersonal and business communication, increased requirements for the level of service and the speed of providing in-demand services indicate the need for a radical change in approaches to business organization.

Therefore, the use of world experience in the use of digital platforms is an important and one of the main directions of digitalization of the economy.

This direction involves the creation of effective communications between subjects, the elimination of temporary, territorial and language barriers, increasing the efficiency and competitiveness of business processes. Such digital platforms will contribute to the expansion of our national market.

Keywords: *Digital economy; digitization; digital platform; digital services; enterprises; innovations; online platforms; E-commerce.*

XXI-asr boshlaridan dunyo biznes sharoitlari tez o'zgarib bormoqda va bu jarayon o'z-o'zidan raqamli o'zgarishlarni talab qiladi.

Ushbu o'zgarishlar barcha biznes modellariga va asosiy bozor ishtirokchilari o'rtasidagi munosabatlar o'zgarish jarayoniga ta'sir qiladi. Shahslararo va ishbilarmonlik aloqalarning mavzusida texnologik imkoniyatlari, hizmat ko'rsatish darajasida va talab qilinadigan xizmatlarni taqdim etish tezligiga talablarning ortib borishi biznesni tashkillashtirish yondashuvlarini tubdan o'zgartirish zarurligini ko'rsatmoqda.

Raqamli texnologiyalar jismoniy shahslar, tadbirkorlik subektlari va butun jamiyatning iqtisodiy, siyosiy va madaniy hayotining toboro muhim qismiga aylantirib berish.

Ular yangi ishlab chiqarishni tashkel etish va mavzularini modernizatsiya qilish, jamiyat va davlat organlarning axborot-kommunikatsion texnologiyalari asosida shaxslararo hamkorligi darajasini oshirish, innovation biznes modellarini shakllantirish, milliy bozoring raqobatbardoshligini oshirish imkonini beradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 -yil 5-oktabrdagi PF-6079-son "RAQAMLI UZBEKISTON — 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'grisidagi farmoniga muvofiq bir qator vazifalari belgilab berilgan.

Ushbu muammolarni hal qilish raqamli platformalardan faol foydalanishni o'z ichiga oladi. Raqamli platformalar zamonaviy iqtisodiyotning raqamli rivojlanishining asosiga aylanmoqda[1,2].

Raqamli platformalar biznes yuritishning an'anaviy usullarini ,jumladan bozordagi muvozanat kuchlarini o'zgartirmoqda. Raqamli platformalar egalari narhlarni nazorat qilish orqali o'z ta'sirini kuchaytirdi, natijada an'anaviy biznes egalari qarshi kurashadi[3].

Men ushbu ilmiy tadqiqot ishimda raqamli platformalarning tadqiq etishning xorijiy tajribalari , platforma yechimlaridan faol foydalanadigan kompaniyalar bozor kapitallashuvi bo'yicha dunyodagi eng yirik kompaniyalar misolida ko'rib chiqdim.

Mutaxassislarining takidlashicha ,10-ta eng yirik global platforma kompaniyalarining umumiy bozor kapitallashuvi 4,8 trillion dollardan ortiq(1-rasm) .

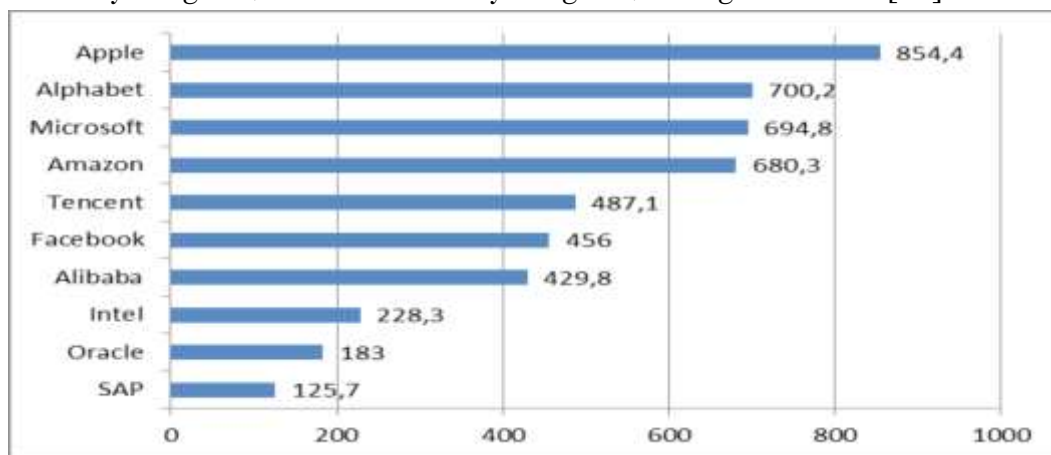
Rossiya Federatsiyasi misolida ko'rsak raqamli platformalar, asosan Internet foydalanuvchilarining ko'pligi tufayli keng tarqaldi.

«Ijtimoiy fikr »jamg'armasi ma'lumotlariga ko'ra:

Oylik internet auditoriyasi -84 million kishi, bu Rossiya aholisining 72-foizini tashkil qiladi, haftalik Internet auditoriyasi-82-million(72-foiz), kunlik internet auditoriyasi -75 million(64 foiz)[18].

Shu bilan birga , tavarlarni xarid qilish uchun internetdan foydalanayotgan aholi ulushi 2017 yildagi 15,3 foizdan 2021-yilda 29,1 foizga oshgani kuzatilmoqda.

Davlat va kommunal xizmatlarni olish uchun internetdan foydalanadigan aholi ulushi 2017-yildagi 10,7 foizdan 2021-yildagi 42,3 foizgacha o'sdi[14].



1-1-rasm. Dunyodagi eng yirik raqamli platformali kompaniyalarning bozor kapitallashuvi(2022 yil aprel holatida), milliard dollar[9].

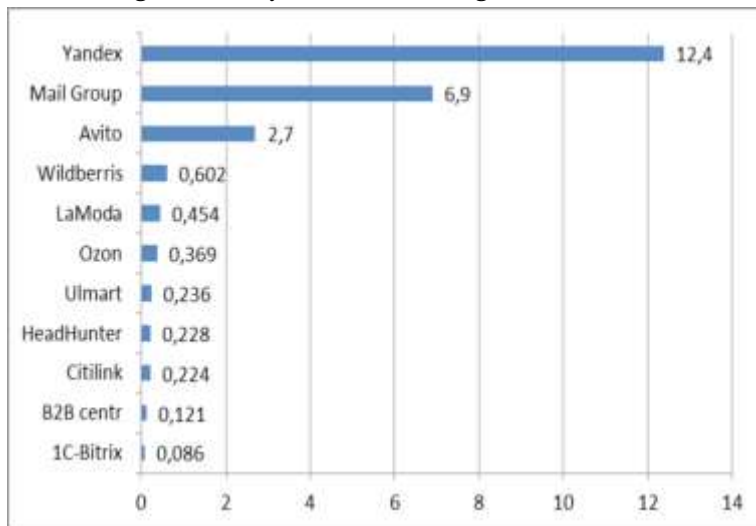
Bugungi kunda Rossiya raqamli platformalar bozorida bir qator rus (yandex, mail.ru, Ozon va boshqalar) mavjud bo'lib , ular o'rtasida qizg'in raqobat muhiti mavjud.

Milliy platformalar har qanday davlatlarda asosan tavar va xizmatlarni yetkazib berish platformalari asosida ifodalanadi, jumladan quydagi turlar: tovarlar savdosi (Ozon, Lamoda), transport xizmatlari (Yandex. Taxi), sayohat xizmatlari (tatu.ru), moliyaviy xizmatlar (bank.ru), ko'ngil ochar (Afisha.ru), reklama xizmatlari

(Yandex.Drect,Vkontakte Adversting,My target),vob-qidiruv(Yandex,Mail.ru),ilovalar(Yandex.Store)va boshqalar.

Quyidagi 2-rasmda Rossiya platformasi kompaniyalarining bozor kapitallashuvi ko'rsatilgan[6].

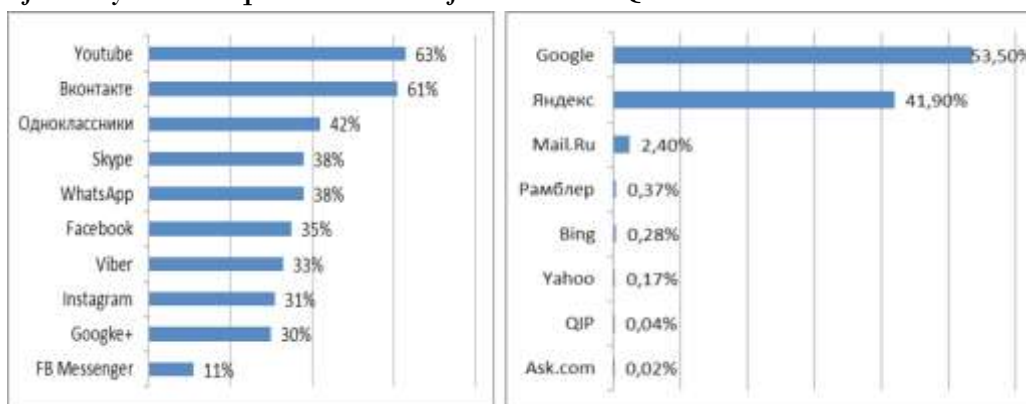
Rossiya raqamli platformalari kapitallashuv jihatdan global raqamli platformalardan,shuning mahalliy tovar xoldinglari va banklaridan sezilarli past.



2-rasm. Eng yirik rus raqamli platformalarning bozor kapitallashuvi,2021-yil,milliard dollar.

Ijtimoiy tarmoqlar va messenjerlar.

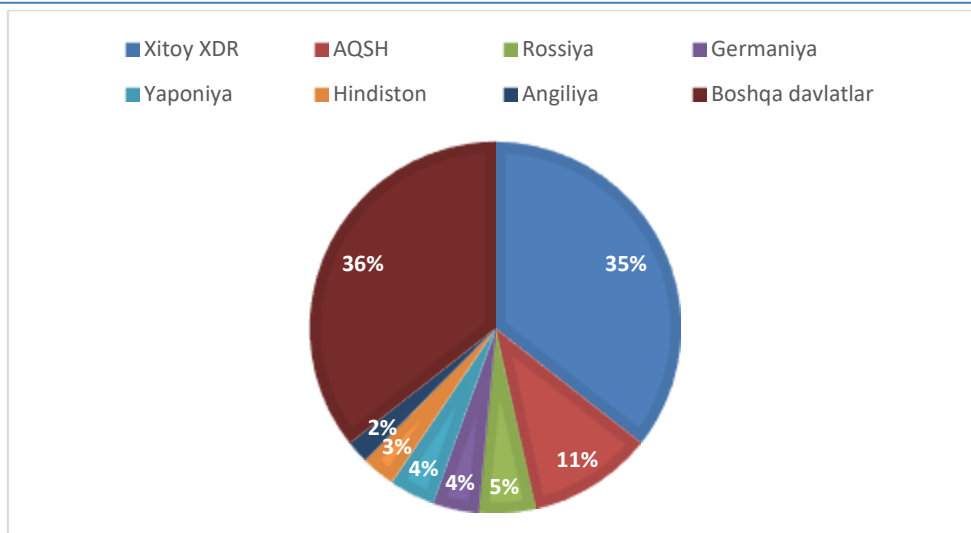
Qidiruv tizimlari



3-rasm.Turli rus platforma bozorlarning xususiyatlar[3]

Misol tariqasida, ijtimoiy tarmoqlar tezkor xabarchilar va qidiruv tizimlarining Rossiya bozorlarida xorijiy va rus platformalari o'rtasidagi raqobat ko'rsatilgan(3-rasm).

Jahon bo'yicha raqamli platformalardan foydalangan kompaniyalarning hududiy taqsimoti 4-rasmda ko'rsatilgan.Ularning ayrimlari Shimoliy Amerika va Osiyoda joylashgan bo'lsa,Yevropa kompaniyalarining ulushi juda past(4-rasm).



4-rasm. Dunyo davlatlari bo'yicha raqamli platforma kompaniyalar taqsimlanishi,%. [10]

O'zbekiston Respublikasida ham xorijiy davlatlar tajribalari va ulardan foydalanish yo'llarini ishlab chiqarishimiz zarur va shu asosida o'zimizning milliy raqamli platforamalarimizni ishlab chiqarib iqtisodiyotning zarur tarmoqlariga qo'llashimiz kerak.

Muhokama

Raqamli platformalarni rivojlantirish O'zbekiston iqtisodiyotini raqamlashtirishning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanishi kerak.

Mahalliy platforma yechimlarini ishlab chiqishda bir qator tendetsiyalar mavjud:

-Yirik va barqaror istimolchiga ega katta hajmli raqamli platformalar tomonidan onlayn xizmatlar ko'lamini kengaytirish zarurdir. Shu bilan birga, hozirgi paytda yetakchi mavqiyga ega rivojlanayotgan yangi xizmat bozorlarini egallash imkoniyati yuqori.

-Sanoat va qishloq xo'jaligi kabi iqtisodiyotning asosiy tarmoqlari, shuningdek ijtimoiy soha, qurilish, davlat boshqaruvi va davlat xizmatlarini ko'rsatish uchun O'zbekistonda ham raqamli platformalar yechimlarini yaratish;

-Platformalarni rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha resurslarni jalb etish va ulardan foydalanish, muayyan maqsadli yo'nalishlarni amalga oshirish uchun o'zimiz va uchinchi tamon raqamli platformalarni integratsiya qilish. Shu bilan birga, yangi biznes modellari imkon qadar samarali amalga oshirish, qayta foydalanish mumkin bo'lgan tizimlar,

elementlar va shablonlar hisobiga vakolatlar darajasi oshiriladi;

-Kichik va o'rta korxonalar platformasiga integratsiya qilish, biznes jarayonlarini qo'llab quvvatlovchi platformaga-statistik tahlil, bugal'teriyasi hisobi, kadrlar, soliq hisobini o'tkazish imkoniyati bilan. Bu ushbu korxonalar biznesini rivojlantirish va axborotga kirish uchun resurslarni bo'shatishni ta'minlaydi.

Xulosa:

O'rganish natijalari asosida shuni takidlash imkonini beradiki, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash chora tadbirlari maqsadga muvofiq bo'lishi kerakligini unutmaslik kerak, mahalliy mahsulotlar, xizmatlarni ishlab chiqish va joriy qilish uchun raqamli platformalar, bu ularning qo'llanilishini kengaytiradi va milliy iqtisodiyot samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Asosiy yo'nalishlar orasida quyidagilarni ajratish mumkin:

1. Raqamli iqtisodiyotda platformalarning xususiyati va dolzarbligini aniqlash maqsadida raqamli platformalarning rivojlanishini monitoring qilish.

2. Jahon tajribasidan foydalangan holda raqamli platformalarni yaratishni rag'batlantirish va ishtirokchilar uchun yagona ish qoidalarini shakllantirish.

3. Oliy ta'lim muassalarida shu soha bo'yicha mutaxassislarni tayyorlashni tashkel etish.

4. Istemolchilarni raqamli platformaga ishonchini oshirish.

5. Raqamli platformalar yangi biznes modellarini ochishga imkon beradi, unda ko'plab manbalar va amalga oshirilmagan salohiyat mavjuddir.

6. Raqamli platformalardan foydalanish biz uchun talab va taklif tomonlarning iqtisodiy faoliyatda ishtirok etish jarayoni moddiy, nomoddiy, insoniy va boshqa resurslar jarayonida kam foydalanilgan faoliyat turidir.

7. Bunday platformalar natijada yangi turdagi o'zaro aloqalar, bozorlar va tarmoqlar paydo bo'lishi uchun sharoit va imkoniyat shakllantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston-2030 strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2020 yil 5-oktabrdagi PF-6079-son farmoni

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 13-dekabrdagi "O'zbekiston Respublikasi davlat boshqaruvida raqamli iqtisodiyot, elektron hukumat hamda axborot tizimlarini joriy etish bo'yicha qo'shimcha chora tadbirlar to'g'risida"gi PF-5598-son farmoni.

3. Агеев А.И. Управление цифровым будущим // Мир новой экономики. 2018. № 3. С. 6–23.

4. Агеев А.И., Аверьянов М. Цифровое общество: архитектура, принципы, видение // Мир новой экономики. 2021. С. 114–125.

5. Гелисханов И.З., Юдина Т.Н., Бабкин А.В. Цифровые платформы в экономике: сущность, модели, тенденции развития // Научно-технические ведомости СПбГПУ. Экономические науки. Том 11. № 6. 2021. С. 22–36

6. Европейская комиссия. Цифровая экономика. URL: <https://ec.europa.eu/growth/sectors/digital-economy/>

7. Евтушенко С.Н., Аверьянов М.А., Кочетова Е.Ю. Цифровая эконо-

- мика. Трансформация промышленности // Экономическая стратегия. 2021. № 8. С. 52–54.
8. Ефеткин Я.Ю., Россотто К.М., Хохлов Ю.Е. Цифровые платформы в России: конкуренция между национальными и зарубежными многосторонними платформами стимулирует экономический рост и инновации // Информационное общество. 2019. №1-2.С. 16–34.
9. Месропян В. Цифровые платформы – новая рыночная сила. URL: <https://www.econ.msu.ru/sys/raw.php?o=46781&p=attachment/>
10. Pakhomova Yu.V., Narolina T.S., Voeva A.A Enterprise development management based on digital economy methods. В сборнике: Advances in Economics, Business and Management Research Proceedings of the International Scientific and Practical Conference on Digital Economy (ISCDE 2019). electronic edition. 2019. С. 227–23